

GRUPAREA AȘEZĂRILOR ÎN FUNCȚIE DE EVOLUȚIA ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ

ZONA PORȚILOR DE FIER (ÎNTR-BAZIAȘ ȘI DROBETA — TURNU SEVERIN)*

În decursul istoriei, în această zonă a Dunării așezările pot fi grupate în trei sectoare: *în amonte de cataracte, în aval de cataracte și pe parcursul cataractelor* — așa cum le cunoaștem din antichitate și cum s-au dezvoltat de-a lungul timpului, ca mărime, densitate, funcționalitate. Corespunzând acestor sectoare diferențiate ale văii Dunării, vom găsi trei concentrări portuare și de populație.

În amonte de cataracte, în marginea vestică a defileului, avem încă din timpul Daciei romane un grup de așezări cu un centru economic important: la Moldova Nouă, în munte, erau exploatări miniere de cupru, plumb, argint, iar pe Dunăre, la Moldova Veche și Pojejena, erau două mari așezări rurale, castru, cu activități portuare și de control al navigației. Săpăturile arheologice au scos la iveală și o așezare civilă a minerilor de la Moldova Nouă¹.

În aval de cataracte se afla importantul municipiu Drobeta, ultimă escală a corăbiilor care urcau fluviul. Acest port a fost oficiu vamal-fiscal, cu o urbanistică înfloritoare, dispunând și de întinse terenuri agricole, cu numeroase așezări rurale și cu așezări pescărești pe Ostrovl Șimian².

Pe parcursul cataractelor se afla municipiul Dierna, amplasat între Porțile de Fier și Cazane, zone de mari dificultăți în transporturi de-a lungul fluviului. Pentru populațiile de pe cele două maluri ale Dunării, defileul — cu toate greutateile de transport — nu a constituit o barieră în circulația oamenilor și a mărfurilor de pe un mal pe celălalt.

Dierna, centru economic important, port însemnat, stație de vamă, centru comercial, loc de desfacere a mărfurilor la târgurile de vânzare³,

* Materialul se integrează în *Monografia etnologică a Porților de Fier*, reprezentând studii de teren efectuate în anii 1967—1971, în cadrul „Grupului de cercetări complexe Porțile de Fier”, al Academiei R.S.R. În completarea studiului de față a se vedea *Atlasul*, cartogramele nr. LXXXI—LXXXV, p. 214—228; L. Apolzan, în *StcomC*, II, 1975, p. 7—37.

¹ *OrTrgSate*, p. 64—66.

² *Ibidem*, p. 289, 295.

³ După aprecierea lui P. P. Panaiteșcu, *Dierna* trebuie privită nu ca un punct de graniță cu stație de vamă, ci ca un loc de desfacere a mărfurilor la târgurile de vânzare (*Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 55).

presupune amplasarea acestei aşezări într-o zonă populată, cu o evidentă activitate economică rurală. Dar aici, populaţia rurală nu se putea plasa în imediata apropiere a Diernei, din lipsa unor întinse terenuri arabile. De aceea, arheologia nu ne semnalează decât aşezarea de la Jupalnic şi cea de lângă Ieşelniţa. Populaţia rurală din împrejurimile Diernei a avut activităţi economice mai restrinse, limitându-se la „păstorit şi exploatarea forestiere”⁴.

Dacă acesta este un adevăr peremptoriu, semnalat şi de D. Tudor, atunci aşezările acestei populaţii care valorifica pădurile, păşunile şi terenurile arabile la înălţimi mai mari (cca. 400 m) trebuiesc căutate în zona de munte, la oarecare depărtare de Dierna. Amplasarea unui castru, a unui port, a unui municipiu trebuia să fie într-o zonă cu populaţie autohtonă, fie şi la o oarecare distanţă. Tîrgul de la Dierna trebuia să fi atras populaţia locală, iar oraşul avea nevoie de hrană, de produse agricole, animaliere.

Ținînd seama de evenimentele istorice şi de activitatea economică, în special de valorificare a pădurii şi a păşunilor, populaţia rurală din împrejurimile Diernei era cantonată în aşezări mici, răsfirate, greu de descoperit prin săpături arheologice. Aceste aşezări de munte trebuie să fi existat în împrejurimile Diernei, ca şi în toată zona cataractelor. Ele trebuie să se fi extins în nord spre Almăj, în vest spre Sicheviţa şi Moldova Nouă, iar în răsărit spre Podişul Mehedinţi. Aşa cum Dunărea n-a constituit bariere pentru populaţia de pe cele două maluri, nici Munţii Almăjului şi ai Mehedinţiului nu prezentau dificultăţi pentru populaţia autohtonă. Se ştie că în Dacia se conturase aici, în munţii Banatului şi ai Olteniei, o formaţiune social-politică a dacilor sub conducerea unui „rege”, Cotiso, de unde a avut loc incursiunea dacilor în sudul Dunării, în 29—28 î.e.n.⁵. Daco-geţii aveau ca ocupaţie de căpetenie agricultura, creşterea vitelor mari şi păstoritul, „locuind fie în centre mai mari, fie în sate şi cătune, iar în regiunea de munte pe poieni, în gospodării izolate sau aglomerate”⁶.

Aşa trebuie să fi trăit dacii şi în aceste părţi, mai puţin la malul îngust al Dunării, şi mai mult pe dealuri şi munţi, mai ferţi de marile artere de circulaţie, în sate mici cu gospodării risipite prin poieni, legaţi de petecul de pămînt lucrat şi de păşunea din pădure. Multe urme ale acestui fel de trai mai pot fi surprinse în satele cu case risipite ale Sicheviţei în Banat, iar în Oltenia, la Iloviţa, Bahna şi alte aşezări din Podişul Mehedinţi, ca şi în celelalte părţi ale ţării.

D. Tudor constată că zona văii Dunării, de la Orşova, în amonte, pînă la Moldova Veche, este „săracă în urme romane”, îngustimea malului nefiînd favorabilă „înfiripării unor sate”⁷. În această zonă este remarcată însă prezenţa la malul Dunării a unor puncte militare, a unor

⁴ *OrTrgSate*, p. 19, 22.

⁵ *IstRom*, I, 1960, p. 274, 289.

⁶ *Ibidem*, p. 324.

⁷ *OrTrgSate*, p. 66.

fortificații și mici așezări care indică necesitatea controlului, a pazei militare și asigurării navigației în Clisură. În legătură cu cele afirmate mai sus considerăm că n-ar fi lipsit de interes să se deschidă șantiere arheologice în zonele mai depărtate de malul Dunării.

Pe parcursul defileului existau câteva locuri de transbordare, unde navigația în amonte se întrerupea, mărfurile fiind descărcate și transportate pe drumuri terestre, pentru a fi apoi din nou încărcate în corăbii, acestea neputînd urca fluviul decît cu ajutorul forței de tracțiune animală de pe malul Dunării⁸. Urmele romane pe care le semnalează arheologia coincid cu punctele necesare navigației și cu așezările care au făcut act de prezență pînă în contemporaneitate, avînd vechile vetre pe afluenții Dunării, în amonte⁹. Sînt semnificative aceste prezențe la mal, mărturii ale populației zonei cataractelor. Așezările semnalate la Liubcova și Gornea, situate la confluența Dunării cu văile Oreviței și Cameniței, indică o cale de acces la Dunăre a populației care furniza navigației forță de muncă, animale de tracțiune pentru trasul la edec, material lemnos, abundant aici, destinat exploatărilor miniere, atelajelor, ambarcațiunilor etc. Tocmai aici, la aceste mici ieșiri la malul Dunării se deschid drumurile ce coboară din masivul Almăjului, mergînd pe culmi domoale printre așezările de tip risipit ale Sicheviței, unele orientate spre minele de la Moldova Nouă, iar altele legate de satele de același tip, ce coboară versanții masivului spre depresiunea Bozovici. Nici așezarea de lângă Ieșelnița nu ar putea fi privită izolat de economia pastoral-forestieră a populației din aceste ținuturi de munte, și cu atît mai puțin izolat de navigația pe Dunăre și activitatea portuară a Diernei, ca și de importanta arteră de circulație daco-romană pe valea Cernei, spre inima Daciei.

În perioada de trecere la feudalism, condițiile economice, politice, geografice de aici, au menținut populația rurală și o prezență economică destul de constantă. Orașele își pierd însă însemnătatea. După distrugerile provocate de hunii lui Attila, romanii din imperiu reconstruiesc

⁸ Atlasul, p. 115, 236; Marcela Popilian, în *Comunicări*. Seria etnografie, 1968.

⁹ Trebuie să menționăm aceste urme plasate pe mal, tocmai la locurile cheie pentru navigație, dar care nu ar putea fi înțelese izolat de economia populației locale în această zonă montană. Astfel, avem așezarea de pe Valea Mala de lângă Ieșelnița, în apropierea Orșovei și a Cazanelor; așezări în Cazanele Mari, la Dubova (adăposturile de la Cuina Turcului și Peștera lui Veterani); ceramică, conducte de apă pe valea Tisoviței, ca urme ale exploatărilor miniere romane (aramă); ceramică, monede romane la Svinița, unde era un turn de supraveghere și de apărare; cărămizi romane la Drencova; așezări mai importante în apropierea satelor Liubcova și Gornea (aici era și un castru roman); urmele unei așezări la gura văii Alibeg, lângă satul Pescari. De altfel, zona Porților de Fier a fost populată încă din paleolitic. Prezența locuințelor, conform săpăturilor arheologice, se continuă sub diferite forme (în peșteri, adăposturi sub stîncă, locuințe-bordei, construcții de locuințe la suprafață) din paleolitic în neolitic, epoca bronzului și epoca fierului (cf. *Atlasul*, p. 79—80, 196—198; D. Berciu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*. București, 1966, p. 5, 7, 13, 24; *OrTrgSate*, p. 66).

cetățile de la Drobeta și Dierna, în secolul al IV-lea¹⁰, după alte distrugerii, la Drobeta se ridică o fortăreață, în secolul al VI-lea și în același timp, în apropiere, se construiește o bazilică din blocuri de piatră și cărămidă, care era în legătură cu mitropolia apropiată de la Ad Aqvas, din sudul Dunării, dependentă de arhiepiscopia *Iustiniana Prima*, înființată în 535¹¹. Este, deci, evidentă aici o populație creștină de limbă latină, o prezență a activității economice în ținuturile din nordul Dunării. Cu toate întreruperile provocate de năvălirile hunilor (secolele IV—V) și de așezarea slavilor în secolul al VI-lea, s-a menținut o populație autohtonă preromânească.

În acest timp se pierduse vechiul toponimic dacic al Drobetei¹²; fortăreața din secolul al VI-lea apare cu numele de Theodora¹³; în feudalism localitatea se numea Severin și din 1836 Turnu Severin.

Ca și la Drobeta-Turnu Severin, au avut loc unele schimbări de denumire și în cazul Orșovei. Astfel, dacă în perioada Daciei romane așezarea se numea Dierna, în secolul al X-lea făcea parte din voievodatul lui Glad din Banat, numindu-se Urschia, așa cum apare în *Cronica anonimă ungară* („Glad dux terre a fluvio Morus usque ad castrum Urschia“). Săpăturile arheologice recente au dovedit prezența populației în părțile Orșovei, în secolele al X—XIII-lea. În documentele din secolul al XIV-lea apare sub denumirea de Orsva și Ursoua, în secolul al XIX-lea Rushava și apoi Orșova¹⁴. Bătrînii satelor din zona cataractelor o numesc și astăzi Rușava. Indiferent de schimbarea denumirii, prin însăși existența permanentă a unui topic pentru aceeași așezare avem dovada peremporie a populării continue a ținutului Orșovei.

Moldova Veche era numită în secolul al XVI-lea Mudava¹⁵, purtînd evident un toponimic dacic (dava = așezare, sat, tîrg). În toate satele din împrejurimi, localitatea este numită și astăzi, Mudava.

Remarcăm că în perioada constituirii statelor feudale românești, așezări ca Orșova, Mehadia, Severinul erau centre importante. De altfel, persistența acestor trei centre de-a lungul a aproape două milenii (chiar dacă activitatea lor se restrînge temporar și denumirile se schimbă) este o dovadă a permanenței demografice, a menținerii activităților economice, a prezenței funcțiilor politice și militare pe malul românesc al Porților de Fier.

Așezările populației autohtone s-au dezvoltat în cadrul Banatului de Severin, care cuprindea pînă după 1400, Oltenia și partea răsări-

¹⁰ OrTrgSate, p. 22, 305; Atlasul, p. 80, 197 (*Epoca romană și romano-bizantină*).

¹¹ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 72—73.

¹² D. Tudor atestă o Drobeta daco-getică, dezvoltată din multe *davae* („așezare“, „sat“) de pe valea Dunării, toponimicul Drobeta traducîndu-se în limba română cu toponimicul „Despicata“ (OrTrgSate, p. 303).

¹³ Procopius din Caesarea, în FHDR, II, 1970, p. 465.

¹⁴ Cf. Atlasul, p. 198 (*Perioada feudalismului timpuriu*); D. Onciul, *op. cit.*, p. 580; C. Suciul, *Dicționar*.

¹⁵ C. Suciul, *Dicționar*.

teană a Banatului (în mod sigur ținuturile Orșovei, Mehadii și Almajului). Locul central îl avea cetatea Severinului. B. P. Hașdeu aprecia că stăpînirea „banilor de Severin“, a Basarabilor, ajungea pînă la Caraș, dar preciza că de-a lungul secolelor al XIII—XV-lea arareori stăpîneau teritoriul întreg; de cele mai multe ori regiunea Mehadii și mai ales a Almajului rămîneau în stăpînirea regilor unguri¹⁶.

În strînsă legătură cu întemeierea Țării Românești, cu instituționalizarea organismelor feudale, a avut loc și un proces complex de organizare ecleziastică. Este de presupus că această organizare bisericească s-a făcut cu precădere acolo unde populația era numeroasă, unde activitatea economică era intensă, unde drumurile și așezările împînzeau teritoriul. Reamintim, că prima mitropolie de pe teritoriul Țării Românești a fost înființată în 1359, la Curtea de Argeș, scaunul de reședință al Țării Românești. La numai 11 ani după aceea, în 1370, a fost înființată eparhia a doua, cu reședința la Severin, pe care C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu¹⁷ o considerau episcopie, iar Șt. Ștefănescu¹⁸ o considera mitropolie. În orice caz, înființarea acestei eparhii este rezultatul unei temeinice așezări a populației românești la Severin și împrejurimi, inclusiv zona cercetată, dovada unei activități economice și spirituale demne de luat în considerație. De altfel și construirea mănăstirii Vodîța în anii 1371—1373 confirmă via activitate economică locală și interesul pe care Vladislav¹⁹ l-a acordat acestei părți a Țării Românești.

O altă dovadă a perenității așezărilor din zona cataractelor este construirea pe valea Mraconiei, tot în secolul al XIV-lea²⁰, a unei biserici ortodoxe, în apropierea satului Ogradena Veche. Valea Mraconiei este plasată în centrul geografic al regiunii Cazanelor. Așa se explică istoria zbuciumată a acestei biserici, distrusă și construită de mai multe ori, persistînd pînă în secolul al XVIII-lea.

Populația Olteniei și Banatului a fost în permanentă legătură, ceea ce a dus la menținerea unui fond unitar de cultură materială și spirituală, la persistența acelor elemente care aparțin intrinsec modului de trai al populației autohtone. Granița de stat care s-a menținut pînă în 1919, cu toate modificările temporare și locale survenite, a avut drept consecință formarea unei microzone cu elemente specifice, datorită evo-

¹⁶ B. P. Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice a românilor*. București, vol. II, 1970, p. 252.

¹⁷ C. C. Giurescu și Dinu Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*. București, 1971, p. 267.

¹⁸ Șt. Ștefănescu, în *Istoria poporului român* (sub redacția acad. Andrei Oțetea). București, 1970, p. 127.

¹⁹ Actul de danie din 1374 al lui Vladislav (Vlaicu Vodă) are importanță nu numai datorită informării pe care ne-o dă asupra domeniului Vodîței, ci mai ales pentru că este „cel dintîi document intern păstrat din Țara Românească“ (C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 267).

²⁰ *Atlasul*, p. 81, 199; N. Corneanu, *Monografia eparhiei Caransebeș*. Caransebeș, 1940.

luției diferențiate a proceselor complexe economice și culturale, a noilor căi de circulație ale oamenilor și ale mărfurilor.

În feudalism, mai ales după apariția turcilor la Dunăre și în strînsă legătură cu creșterea puterii acestora (în anul 1390 au ocupat pentru prima dată Orșova; în 1683 au ajuns la Viena), Dunărea a devenit o importantă arteră de circulație fluvială, iar Porțile de Fier pragul care separă bazinul inferior de cel mijlociu al Dunării. Porțile de Fier și așezările de pe parcursul cataractelor capătă acum o nouă și specifică importanță economică, politică, militară, ceea ce a avut ca urmare apariția și menținerea numeroaselor fortificații sau cetăți între secolele al XIII—XVIII-lea.

Fortificațiile și cetățile se plasează la locurile de control al posibilităților de navigație și deoarece dificultățile erau mai mari la Porțile de Fier, importanță mai mare o aveau cetățile din cele două centre: Orșova cu insula Ada-Kaleh și Severinul cu Ostrovul Banului de la Gura Văii. Se mențin și se întăresc locurile cheie din zona cataractelor: Dubova (Peștera lui Veterani, unde în secolele al XIII—XV-lea fusese o așezare și o biserică), Svinița-Tri Kule, Drencova, LiBORAJDEA, ca și Pojejena, din vestul defileului²¹.

Așezările rurale intră acum în vizorul istoriei; apar primele consemnări scrise, atunci cînd incidental o cereau necesitățile de organizare administrativ-teritorială sau militară. Astfel, deși pentru prima dată sînt consemnate, în secolul al XV-lea, așezări ca: Svinița în 1443, Drencova în 1451, Ieșelnița și Tisovița în 1484, este de presupus că ele au existat înainte de data consemnării; același lucru îl putem considera și pentru așezările care apar ceva mai tîrziu, în secolul al XVI-lea, ca: Moldova Veche (1588), Ogradena Veche și Plavișevița (1598), iar unele și mai tîrziu, ca: Dubova, Berzasca, Liubcova, Pojejena, care apar abia în *Conscriptia urbarială din 1690—1700*²².

Multe secole înainte de a fi consemnată de istorie, populația autohtonă de aici a trăit în zone mai ferite, în grupuri mici, dispersate, întemeind așezări mărunte dar cu o mare putere de rezistență în fața vicisitudinilor istoriei. Acest tip de sat — asupra căruia vom reveni —, nu a fost luat în considerație de autoritățile habsburgice sau maghiare. Populația autohtonă românească a prezentat multă mobilitate și vigoare; atunci cînd primejdiile treceau, ea gravita spre artere de largă circulație. Permanența populației autohtone pe locul actualelor așezări sau în împrejurimile lor, este dovedită de consemnarea istorică a vechilor așezări. (Vezi Anexa nr. 1).

Prin trecerea Banatului — și pentru o scurtă perioadă a Olteniei — în stăpînirea Imperiului Habsburgic (1718), obiectivele și structurile economice din această parte a bazinului Dunării au prezentat unele evoluții. În timp ce stăpînirea turcească era mai puțin interesată în exploatarea minelor și a patrimoniului forestier, în inventarierea și punerea

²¹ *Atlasul*, p. 81—82, 199—200.

²² C. Suci, *loc. cit.*

în valoare a resurselor materiale și umane, Imperiul Habsburgic a introdus un sistem vast de valorificare a minelor, de exploatare a pădurilor, de atragere a forței de muncă. Această atragere a forței de muncă a dus la un proces de colonizare cu elemente alogene în cadrul unei politici demografice a autorităților austriece²³. Potrivit acestei politici au fost aduse unele elemente etnice alogene, ca: sirbi, germani, cehi, imprimând caracteristici care se păstrează și astăzi.

Structura etnică și așezările

Din punct de vedere etnologic se poate afirma că românii erau într-o proporție covârșitoare în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Atlasul complex „Porțile de Fier” (cartograma LXV) care prezintă structura națională după *Conscriptia austriacă* din 1743 arată, că populația era românească. Această conscripție înregistrează un fapt semnificativ: în aval de Baziaș populația sîrbă nu era consemnată, ceea ce ne permite să tragem concluzia că această populație ori nu era încă prezentă aici, ori era foarte rară. Împărtășim și noi părerea lui Al. Moisi²⁴, că penetrația populației sîrbești din Clisură a avut loc în mod evident după această dată, efectuîndu-se din direcția sud, sud-vest atingînd ca extremă vestică Moldova Veche. La răsărit de Moldova Veche se mai găsesc alte două așezări (Liubcova și Svinîța) flancate de populația românească din nordul Dunării. Probabil că populația sîrbă a acestor așezări să fi venit de dincolo de Dunăre, fără să fi fost în strînsă legătură cu penetrația din vest. Este de remarcat că așezările populației sîrbe din vestul Moldovei Vechi, sînt localizate în imediata apropiere a Dunării. Vecinătatea și întrepătrunderile între sirbi și români au avut unele rezultate complexe, printre care remarcăm interinfluențele etnografice, păstrîndu-se însă, în același timp, caracteristici proprii. Dintre toate populațiile de aici cu care ne-am intersectat, sîrbi au fost influențați și ne-au influențat într-o mai mare măsură.

Germanii²⁵ au reprezentat doar în cîteva așezări, o minoritate infimă (Baia Nouă 7,6%, Berzasca 5,8%, Moldova Nouă 5%, în 1930).

În 1823—1836 a fost colonizată o populație cehă venită din Boemia, pe care populația românească i-a numit „pemi” (bemi, boemi) formîndu-se în zona cercetată șase enclave²⁶: Ravensca, Gîrnice, Sf. Elena,

²³ St. Papacostea, în *Istoria poporului român* (sub redacția acad. A. Oțetea), București, 1970, p. 192.

²⁴ Al. Moisi, *Monografia Clisurii*. Orșova, 1938, p. 79.

²⁵ Colonizarea germanilor în Banat a început în 1717—1734; acțiunea a fost întreruptă în 1737 (datorită războiului cu turcii), fiind reluată în timpul Mariei Tereza și sub Iosif al II-lea. La Moldova și în împrejurimi s-au stabilit 300 familii (cf. Traian Simu, *Colonizarea șvabilor în Banat*. Timișoara, 1924, p. 5—10). Pentru proporția lor în anul 1930, vezi *Atlasul*, p. 202.

²⁶ După C. Urban, pînă în 1830, în zona cercetată s-au format 7 sate: Sf. Elena (Svatá Helena), Elisabeta (Elisabetfeld — care în 1847 a dispărut contopindu-se cu Sf. Elena din apropiere), Bigăr (Schnellersruhe), Ravensca (Ra-

Bigăr, Eibenthal și Ogradena Nouă, plasate de preferință pe culmi, așa cum se găsesc și astăzi trei dintre ele (Ravensca, Bigăr și Sf. Elena). Două așezări (Gîrnici și Eibenthal) și-au deplasat vatra, populația lor părăsind culmea și coborînd în vale, dar în același relief muntos. Ogradena Nouă a fost așezată inițial în zona de munte, la locul numit și astăzi „Poiana Muierii”; după cca. 60 de ani a coborît la Dunăre, la 1 km de Ogradena Veche (românească). În 1930, „pemii” reprezentau 10,4% din totalul populației zonei cercetate.

Îndelungata prezență a turcilor în zona Porților de Fier, a lăsat o mică așezare în insula Ada-Kaleh. Considerăm că nu se poate vorbi de o așezare încheiată decît după construirea cetății de către austrieci, în secolul al XVIII-lea; atunci purta denumirea de Orșova Nouă. Perioada de înflorire a așezării a fost în secolul al XIX-lea²⁷, cînd războaiele nu erau atît de frecvente. La sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, cînd nu mai apărea iminent un conflict armat la Porțile de Fier, localnicii au folosit toate spațiile disponibile pentru locuințe: în cazemate, în interiorul cetății și în afara ei, deasupra zidurilor cetății ce se ruinau continuu, ajungîndu-se la un specific care reda amprentele evenimentelor istorice și tradițiile populației turcești. Insula avea 455 locuitori la recensămîntul populației din 1912 și 499 în 1966. Activitatea economică din zona Porților de Fier, legată mai ales de existența în trecut a unei triple frontiere, româno-turco-austriece, a creat condiții de desfășurare a unui notabil comerț exterior. Ada-Kaleh era un punct important pentru această activitate economică.

În legătură cu structura etnică a zonei cercetate, remarcăm că populația sîrbă desorește de la vest spre est, în timp ce populația românească crește. Astfel, în 1930 (vezi Anexa nr. 2), în întreaga zonă, populația sîrbă reprezenta 18,0%. Privită însă pe sectoare, în amonte de cataracte ponderea ei era de 36,1%, pe parcursul cataractelor era de 10,9%, iar în aval se găseau numai opt locuitori sîrbi. Populația românească pe întreaga zonă cercetată se ridica la 60% (în 1930); în amonte de cataracte era de 52,5%, pe parcursul lor 57,8%, iar în aval 98,2%.

Tot în cadrul politicii Austriei, de atragere a populației în vederea valorificării resurselor naturale, s-a desfășurat migrația „bufenilor” din Oltenia în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Aceasta s-a continuat și mai tîrziu ca un proces lung de osmoză a populației românești spre Banat.

Cu privire la așezările „bufenilor” remarcăm fenomenul de roire. „Bufenii” au fost evacuați din prima lor așezare din Banat, Radimna, atunci cînd pădurile din împrejurimi au fost defrișate iar topitoria de fier — pentru care au fost atrași aici ca muncitori la tăierea pădurilor, la producerea mangalului și pentru cărăușie — a fost mutată la Sasca

venska), Eibenthal, Ogradena Nouă (Frauenwiese), totalizînd în 1830, 1970 locuitori. Din Cehia au mai venit și germani (cf. C. Urban, *Cehii din România*, București, 1930, p. 5—16, în lb. cehă).

²⁷ Ahmet Ali, *Monografia insulei Ada-Kaleh*. Orșova, 1934, p. 21.

Montană. Ca urmare, a avut loc o difuzare a populației în împrejurimi, dirijată de domeniile imperiale austriece²⁸. În hotarul comunei Moldova Nouă a fost întemeiat un sat nou, Padina Matei. O parte a „bufenilor” a format o mică așezare în valea Baronului (astăzi cartier al orașului Moldova Nouă), iar altă parte s-a stabilit pe valea Alibeg (aparținând satului Pescari). „Bufenii” s-au așezat și în Moldovița, după ce a plecat populația stabilită inițial (germani și unguri); vechiul lor sat era în „Valea Bătrână”, iar pe culme erau „vetre de cărbuni”. Cu timpul „bufenii” s-au răspândit la Dubova și în alte localități. Ei au păstrat pînă astăzi multe din formele culturale tradiționale specifice Olteniei.

Aspecte funcționale ale așezărilor diferențiate pe sectoare

Dezvoltarea așezărilor din cele trei sectoare (în amonte de cataracte, în aval de ele și pe parcursul lor) a fost influențată în secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea de unele elemente care au contribuit la menținerea unității zonale și a unor caractere esențiale ale întregii zone cercetate. Considerăm ca esențiale și prezente pe întregul teritoriu următoarele elemente:

- creșterea în importanță a Dunării, ca arteră de navigație, legată de dezvoltarea economică a statelor din bazinul Dunării;
- creșterea volumului transporturilor pe Dunăre în general și îndeosebi în zona de mari dificultăți a cataractelor;
- apariția unui nod puternic de rețea de transport (îmbunătățirea navigației pe Dunăre, construirea de căi ferate și de șosele)²⁹.

Alături de aceste elemente generale, au acționat diferit alte elemente cu caracter local, ducînd la conturarea unor activități economice diferențiate pe sectoare și la forme culturale specifice; ca urmare s-a ajuns la apariția unor elemente etnografice diferențiate.

a) *Așezările din vest* au avut ca centru de greutate exploatarea miniere și forestiere. La Moldova Nouă erau oficiile minelor de argint și aramă, ca și ocolul silvic, subordonate centrului minier de la Ora-

²⁸ S. S. Moldovan, *Din trecutul bufenilor*. Oravița, 1935, p. 6—11; Al. Moisi, *op. cit.*, p. 66.

²⁹ Prin lucrările de amenajare a cataractelor (1890—1898) s-a ameliorat navigația vaselor mari pe Dunăre. În țările române a început construcția unei șosele București—Turnu Severin, continuată apoi la Orșova; în 1879 s-a făcut joncțiunea la Vîrciorova a două magistrale feroviare: București—Craiova—Vîrciorova și Budapesta—Timișoara—Orșova—Vîrciorova. Remarcăm că această magistrală feroviară, București—Timișoara, își menține importanța și în zilele noastre. Orașul Turnu-Severin a devenit astfel un nod important de transporturi navale, rutiere, feroviare. La vest de Orșova s-a construit șoseaua de-a lungul Dunării (1834—1846) tăiată în malul stîncos al Cazanelor, înlesnind comunicația rutieră a satelor din defileu. Față de intensificarea comerțului, a luat ființă Inspectoratul naval din Orșova (1872), orașul devenind important port și nod feroviar. Pentru a lega centrul minier de la Moldova Nouă s-a construit linia ferată Baziaș—Oravița (1856) și Baziaș—Timișoara (1858).

vița³⁰. Prin cele două porturi locale — Moldova Veche și Baziaș — treceau materiile prime și produsele miniere și forestiere. Baziașul a devenit și un important nod feroviar. Ambele localități s-au dezvoltat ca sate-tîrg³¹. Activitatea economică din Moldova Nouă a atras populația din împrejurimi, ceea ce a avut ca rezultat o densitate mai mare a așezărilor din acest sector al Dunării. Mărimea lor la recensămîntul din 1910 ilustrează această forță de atracție.

b) *În zona centrală a defileului* (pe parcursul cataractelor) trebuie remarcată creșterea în importanță a Orșovei, ca port și nod feroviar legat de industria siderurgică a Reșiței. Forța de muncă gravita spre Orșova, important centru al exploatărilor miniere (Eibenthal, Cozla), ca și al exploatărilor forestiere. Satele din împrejurimi își îndreptau economia agricolă spre mica producție de mărfuri, de asemenea spre creșterea vitelor pentru cărăușie. În satele din Cazane s-a dezvoltat creșterea porcilor pentru vînzare; s-a continuat furnizarea vitelor pentru trasul la edec în amonte, pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea. O vie circulație a avut loc între satele din preajma portului Orșova, unde soseau cereale și alte produse care erau furnizate locuitorilor din vest, spre centrul minier al Moldovei Noi. Masivele exploatări forestiere de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor au contribuit la formarea unui alt centru, satul-tîrg Berzasca.

c) *Așezările din est*, puține la număr, foarte aproape de Drobeta-Turnu Severin, sînt atrase și puternic influențate de reședința județului. Influența orașului Drobeta-Turnu Severin se exercită în acest sector pînă la Vîrciorova, devenit sat-tîrg, și chiar mai sus spre obîrșia Bahnei. Este locul să remarcăm încă o dată că aici populația în totalitatea ei este românească (vezi Anexa nr. 2).

Unele aspecte ale celor trei sectoare pot fi caracterizate și prin evoluția populației în perioada 1930—1966:

	Numărul locuitorilor		Structura în procente		Dinamica 1930 = 100
	1930	1966	1930	1966	
Zona Porților de Fier — total	43.792	53.792	100,0	100,0	122,8
a) În amonte de cataracte	14.231	16.792	32,5	31,2	118,0
b) Pe parcursul cataractelor	25.211	27.476	57,5	51,0	109,0
c) În aval de cataracte	4.350	9.524	10,0	17,7	218,9

³⁰ Datele statistice imperiale din 1855 (după Al. Moisi, *op. cit.*, p. 93—94.)

³¹ Noțiunea de sat-tîrg, în lucrarea de față, presupune o așezare rurală de o oarecare importanță, spre care gravita populația din împrejurimi și unde erau unități comerciale, tîrguri sezoniere sau ocazionale. Menționăm ca sate-tîrguri, din zona cercetată, următoarele localități: Moldova Veche, Berzasca, Vîrciorova.

^{31a} Pentru componența pe sate a acestor trei sectoare, vezi Anexa 2. Menționăm lungimea în kilometri de-a lungul văii Dunării a acestor trei sectoare: a. Divici — Moldova Veche = 23 km; b. Pescari — Orșova = 97 km; c. Vîrciorova — Schela Cladovei = 20 km.

Se observă că sectorul central (b) reprezintă majoritatea populației, atât la recensământul din 1930 cât și la cel din 1966, dar creșterea însemnată a numărului locuitorilor (cu numai 9%) relevă că aici așezările au fost mai puțin atrase spre o evoluție modernă. De altfel, așezările de pe parcursul cataractelor apar periferice din orice parte ar fi privite (Drobeta-Turnu Severin, Moldova Nouă sau zona montană a Banatului) și aceasta explică în parte rămânerea multor așezări de aici la un stadiu mai înăpoiat. Populația a crescut însă cu 83,8% în satele din apropierea Orșovei (Tufări, Jupalnic, Ieșelnița, Ogradena).

Nici sectorul din amonte de cataracte (a) nu prezintă modificări sensibile, în ansamblul lui, dar aici avem o creștere de 62,2% a populației din orașul Moldova Nouă și așezarea rurală Moldova Veche.

În schimb, în sectorul din aval de cataracte (c) populația s-a dublat, fenomenul fiind declanșat de construcția hidrocentralei de la Porțile de Fier și dezvoltarea municipiului Drobeta-Turnu Severin.

TIPURILE CARACTERISTICE DE SATE DIN ZONA PORȚILOR DE FIER.

Amplasarea economico-geografică a așezărilor, ca și unele deplasări teritoriale ale vetrelor de sate, au fost influențate și continuă să fie influențate de mai mulți factori³², printre care remarcăm: condițiile naturale, condițiile istorice, structura etnică, măsurile administrative, activitatea economică, care în ultimul timp împinge spre modernizarea așezărilor, tradițiile locale, care contribuie, în unele cazuri, la menținerea sălașelor.

În decursul timpului, factorii menționați au influențat în ponderi diferite, dar întotdeauna factorii economici au fost hotărâtori. De multe ori nu apare direct influența factorului economic, de exemplu în cazul așezărilor cehe, unde am fi tentați să considerăm că factorul etnic a fost hotărâtor. În realitate, așa cum se va vedea mai jos, hotărâtor a fost factorul economic.

Ținând seama de evoluția așezărilor sub acțiunea factorilor enunțați mai sus, am ajuns la concluzia că satele din zona Porților de Fier, așa cum au fost găsite în cursul cercetărilor de teren din anii 1967—1971, pot fi grupate în trei tipuri caracteristice³³:

- satul cu case risipite;
- satul adunat, cu sălașe;
- satul adunat, fără sălașe.

1. *Satul cu case risipite* în mici grupuri, fiecare cu denumire distinctă — plasat pe teritorii întinse în zona montană unde predomină

³² Ordinea de mai sus nu reprezintă ierarhia ponderii factorilor, ci succesiunea logică a prezentării lor.

³³ Datorită zonei limitate, cât și a numărului redus de așezări și populație, este greu de conturat o tipologie. De aceea ne-am limitat la gruparea așezărilor, așa cum reiese din cele de mai jos.

masivele forestiere — este un tip de sat arhaic, unde se practică o agricultură mai puțin avansată (cultura cerealelor pe suprafețe reduse și creșterea extensivă a animalelor), menținându-se forme de viață tradițională.

Acest tip de sat îl mai găsim pe parcursul cataractelor numai în comuna Sichevița, care are un centru adunat — satul Sichevița — și 17 sate cu case risipite. Aceste sate, împreună cu Sichevița constituie cea mai mare așezare rurală din Clisură (2.667 locuitori în 1966; în 1930 avea 2.792 locuitori, 99,1% români). După 1930 până în prezent se menține aceeași structură etnică. Ponderea mare a locuitorilor se găsește în satul Sichevița (47,7%). Grupind cele 17 sate risipite după mărime, avem: șapte sate sub 50 locuitori; șase sate cu 50—100 locuitori; trei sate cu 101—200 locuitori și numai un sat cu 201—300 locuitori. Gospodăriile individuale, având terenurile lucrate, în genere, în jurul casei sau în imediata apropiere (arături, pășune, finețe), sînt răspindite la distanțe destul de mari, cuprinzînd astfel o mare parte din hotarul comunei. În cartograma LXXXI din Atlasul complex „Porțile de Fier” am prezentat plasarea și răspîndirea acestor sate.

Prin cercetarea etnologică a satului Sichevița și a relațiilor economice, sociale, administrative cu cele 17 sate risipite, de tipul „satelor-crînguri” se pot constata unele aspecte care caracterizează forma arhaică de populare a zonei montane. Acest tip de sat nu este un fenomen singular în defileul Porților de Fier. El are o arie largă de răspîndire, ca dovadă a vechimii, continuității și răspîndirii poporului român în spațiul carpato-danubian. Aceste așezări se găsesc în nord, în depresiunea Almăjului ca și în Podișul Mehedinți³⁴ spre est; trec pe versantul nordic al Carpaților și constituie un element dominant al Platformei Luncanilor³⁵ din județul Hunedoara; se continuă în toată zona cetăților dacice din Munții Orăștiei și ai Sebeșului. Alt exemplu elocvent, specific ca formă de populare permanentă, pe un teritoriu vast, cu rezistență față de toate vicisitudinile istoriei, îl prezintă satele-crînguri ale moșilor din bazinul superior al Arieșului, județul Alba, unde cercetările de teren au scos la iveală 450 de sate-crînguri cu denumiri toponimice distincte, formînd 13 unități teritorial-administrative mari³⁶. Remarcabile sînt satele cu case risipite și în zona platformelor la 700—1300 m din împrejurimile Branului. De asemenea satele din ținutul Năsăudului, unde

³⁴ Vezi nota 50 cu componența pe grupuri de case a satelor din comuna Ilovița, jud. Mehedinți.

³⁵ I. Conea, M. Kandel, *Platforma Luncanilor*, în „Natura”, nr. 1, 1950; L. Apolzan, *Platforma Luncanilor. Aspecte ale vechimii și continuității așezărilor*, în *Sargetia*, XIII, 1977, p. 487—509.

³⁶ L. Apolzan, *Sate-crînguri din Munții Apuseni. Observații asupra așezărilor sociale*, în *Sociologia Românească*, nr. 1—6, 1943 (extras); Idem, *Populația crîngurilor din plasa Cîmpeni, județul Turda în anul 1941. Contribuție la problema așezărilor răzeșe din Munții Apuseni*, în *Analele Institutului de statistică al României*, vol. III, 1948 (extras); Idem, *Observații asupra ocupațiilor agricole din Munții Apuseni*, în *Apulum*, II, 1943—1945, p. 284—310 (extras).

grupurile de case risipite pe dealuri au persistat chiar și în urma măsurilor administrative din secolul al XVIII-lea, de concentrare a acestora în sate mari de-a lungul drumului. Sălașul, numit aici „casă în cîmp”, ca anexă a gospodăriei din satul adunat coexistă cu grupurile de case risipite — fenomen similar celui constatat la Sichevița, din zona montană a Porților de Fier. Referirile de mai sus se limitează numai la cercetările efectuate de noi pe teren.

Prezentăm aspectele caracteristice Sicheviței, ținînd seama că ele vor dispărea în cursul procesului de înnoire a așezărilor, ce se desfășoară rapid în contemporaneitate.

Cercetînd raportul dintre satul adunat al Sicheviței, pe care-l vom numi sat-mată, și cele 17 sate risipite, pe care le vom numi sate-roî, constatăm cîteva aspecte semnificative:

— un prim aspect îl oferă raportul dintre numărul locuitorilor din satul-mată și cel din satele-roî. Din acest raport se constată scăderea procentuală a populației din satele-roî de la 63,8% în 1956 la 52,3% la recensămîntul din 1966, implicit creșterea populației din satul-mată, ceea ce indică tendința de coborîre de pe dealuri și de concentrare în așezările adunate din vale;

— al doilea aspect îl constituie legăturile de interdependență și intersectare între satul-mată și satele-roî, exprimate prin numărul sălașelor pe care le au gospodăriile-mată pe teritoriul celor 17 sate-roî. O proporție de 41% din gospodăriile satului adunat au sălașe (conform Registrului agricol din iulie 1971). În aceste sate-roî avem deci atît gospodăriile celor care nu au casă în satul-mată, cît și sălașele locuite fie permanent, fie temporar, aparținînd gospodăriilor din satul-mată.

Se constată, că sălașele, ca anexe ale gospodăriilor din satul-mată, reprezintă numai 1/3 din gospodăriile ce populează teritoriul satelor-roî, iar 2/3 îl reprezintă gospodăriile fără casă în satul-mată, ceea ce justifică, de altfel, desprinderea lor de acesta și formarea de nuclee independente declarate oficial sate. În unele dintre ele predomină sălașele, ca în Zănou, Valea Oreviței, Cracu Almăj, sate mici, periferice. Alte sate se prezintă ca nuclee mai mari, bine conturate, fiind predominante gospodăriile care nu au casă în satul-mată, cum sînt: Cîrșie, Crușovița, Liborajdea, Valea Sicheviței, Valea Ravensca. Ele grupează și un număr mare de sălașe, prezentîndu-se astfel ca teritorii bine populate, așezate pe versanții unor văi mai largi sau pe culmi netede. Ele sînt orientate spre arterele de comunicație, iar amplasarea lor indică o largă accesibilitate spre centrul minier de la Moldova Nouă.

Satul cu case risipite și prezența sălașului nu trebuiesc privite numai în legătură cu creșterea animalelor sau cu forța centripetă a satului-mată; unele sate-roî periferice (de exemplu Frăsiniș, Streneac) pendulează spre Moldova Nouă, iar activitatea economică legată de creșterea animalelor este progresiv zdruncinată de minerit, activitate cu o mai mare eficiență economică.

Cînd cercetăm așezările cu case risipite, așa cum se prezintă în comuna Sichevița, trebuie să avem în vedere că potențialul demografic și economic nu rezultă numai din numărul gospodăriilor și al sălașelor; trebuie să reținem ca factori importanți și alte elemente, între care menționăm:

— majoritatea „colibelor“ de la sălașe sînt locuite tot timpul anului de către o parte a membrilor familiei, unde se desfășoară nu numai activitatea economică, ci o bună parte din viața lor socială, departe de casa mai confortabilă din satul adunat și de instituțiile administrative și social-culturale (primărie, școală, cămin cultural, dispensar); de altfel, locuința de la sălaș este numită totdeauna „colibă“, nu casă, „casă“ fiind în satul adunat;

— în satul adunat din vale, al Sicheviței, mai sînt și gospodării fără sălașe, dar cu terenuri agricole în satele cu case risipite, menținînd și pe această cale contactul permanent dintre satul-mată și satele-roii. La rîndul lui, satul adunat polarizează activitatea social-economică și prin funcții administrative;

— anumite perioade de izolare a gospodăriilor din satul cu case risipite nu împiedică desfășurarea activității economice și viața de familie. Economia complexă a gospodăriei în mijlocul terenurilor ei a dat dovadă de-a lungul istoriei de multă putere de adaptare, de folosire a resurselor locale și, am putea spune, chiar a celor mai sărace resurse: poienile și restrînsele terenuri arabile, puțin fertile, smulse pădurii.

2. Un tip de sat frecvent în zona Porților de Fier este *satul adunat*, cu sălașe, în care vatra este bine conturată, așezată pe artere de circulație (la șosea, pe valea Dunării, sau în apropierea acestora) iar sălașele sînt plasate în notarul satului, ca gospodării anexe, locuite permanent sau sezonier de către o parte a membrilor familiei.

După funcția economică îndeplinită, sălașul are toate trăsăturile unei gospodării stabile, din care nu lipsesc niciodată terenurile cultivate cu cereale și legume, alături de pășuni și fînețe; pomii fructiferi, via; stupii completează activitatea, ilustrînd un mod de viață arhaic. La un anumit nivel tehnico-economic și social, sălașul a fost o necesitate. Scăderea numărului sălașelor arată trecerea de la acest mod de viață arhaic spre activități economice mai avansate, care asigură principala sursă de venit a populației. O dată cu creșterea ponderii salariaților, satele trec spre compactizare, iar numărul sălașelor descrește.

În zona cercetată, satul adunat cu sălașe prezintă variate stadii de evoluție. Astfel, în Șvinița frecvența sălașelor este predominantă; în altele, ca Tisovița, Plavișevița și Dubova, proporția gospodăriilor cu sălașe este încă mare, iar în altele numărul lor este redus și în continuă scădere, ca în Pescari, Berzasca, Ogradena, Ieșelnița, Jupalnic și Tufări³⁷.

³⁷ Așezările Tisovița, Plavișevița, Ogradena, Ieșelnița, Tufări și Jupalnic, deși mai au sălașe în hotar (numărul și importanța sălașelor în viața economică și socială a locuitorilor este în plină scădere), datorită amplasării lor în Orșova și în imediata ei apropiere — sînt sate în plin proces de înnoire și modernizare. Caracteristica esențială a acestor așezări nu o constituie existența sălașelor, ci

O diminuare a funcției sălașului se realizează și în intensitatea folosirii: de la o locuință permanentă se trece la una sezonieră și în cele din urmă la părăsirea sălașului. Dacă în trecut, spre sălaș era îndreptată o bună parte a forței de muncă a gospodăriei, acum sălașul a rămas mai mult pe seama bătrînilor. Cooperativizarea agriculturii a modificat structura economică a gospodăriei. În unele sate sălașele au fost desființate și o dată cu ele a fost părăsit acest mod de producție înapoiat. În cazuri rare s-au mai păstrat unele sălașe temporar folosite.

Unele aspecte ale modului de folosință a terenurilor sînt caracteristice atît pentru satul adunat, cu sălașe, cît și pentru satul cu case risipite.

În cele două tipuri de sate se remarcă ponderea mare a pădurilor în suprafața totală a comunei. Astfel, în Sichevița, împreună cu cele 17 sate risipite, această pondere este de 68,6%; în satele adunate, cu sălașe, aceasta este și mai mare, de exemplu: 72,6% în Svinița, 81,5% în Berzasca, 81,6% în Plavișevița.

Apar și unele deosebiri între cele două tipuri de sate în legătură cu modul de folosință a terenurilor agricole. În satele risipite și în cele adunate cu numeroase sălașe predomină pășunile și fînețele naturale. În satele adunate, cu un număr mic de sălașe și mai ales în cel fără sălașe predomină terenurile arabile.

3. Al treilea tip de sat din zona Porților de Fier este *satul adunat, fără sălașe*, unde a avut loc o dezvoltare economică puternică, înnoitoare care a dus la modernizarea așezărilor și locuințelor. Aceasta se constată îndeosebi după 1944, o dată cu procesul de dezvoltare complexă, multilaterală, care a culminat prin dezvoltarea industriilor extractive, construcției de mașini și prin intrarea în funcțiune a hidrocentralei de la Porțile de Fier. O dată cu larga dezvoltare economică a regiunii, apare creșterea numărului salariaților, mobilitatea zilnică și sezonieră a locuitorilor³⁸, un proces de dezvoltare armonioasă a activităților economice și spirituale ale întregii populații, de modernizare a așezărilor indiferent de structura etnică.

Satele moderne sau cu vizibile tendințe de înnoire sînt prezente în fiecare din cele trei sectoare, roind în jurul centrelor urbane: Moldova Nouă, Orșova și Drobeta-Turnu Severin. Astfel, în jurul Moldovei Noi tendințele spre modernizare sînt generale, exprimate mai ales prin construcții de locuințe, desfășurarea unei activități complexe, ceea ce a dus la restringerea treptată a funcțiilor agricole ale gospodăriilor. În jurul Orșovei a avut loc un proces de integrare a populației rurale într-o mare așezare urbană. Satele Jupalnic și Tufări au fost integrate orașului Orșova. Tot aici, în preajma Orșovei, a apărut o nouă așezare modernă: Ieșelnița, formată prin concentrarea satelor Ieșelnița și Ogra-

evidența trecere spre urban. De aceea le-am menționat și ca *sate adunate, fără sălașe*.

³⁸ Atlasul, p. 88—89, 205; cf. *Economia zonei Porților de Fier*. București, 1969, p. 42—48.

dena din apropiere, ca și a celor două sate din apropierea Cazanelor: Plavișevița și Tisovița. Noua așezare leșelnița are un aspect urban prin structură, textură, material de construcție, rețea de electrificare, unități comerciale, instituții cultural-sociale. Prin aceste aspecte, în așezările moderne începe să se micșoreze diferența între mediul urban și cel rural.

În zona Cazanelor a rămas numai Dubova; în apropierea fostelor cataracte de la Greben a rămas Șvinița. În acestea din urmă, datorită puternicelor tradiții, dar și a necesităților vitale legate de Dunăre, locuitorii au preferat să-și construiască casele pe pantele dealului din apropierea fluviului, unde să aibă debarcader. Dubova s-a așezat pe trei nivele, cel superior prefigurând să devină centrul civic, fiind evidente perspectivele de urbanizare a așezării. Ținând seama de aceste perspective, de măreția reliefului carstic înconjurător, de frumusețea zonei Cazanelor unde a rămas, se întrevede o activitate turistică, care va mări procesul și viteza de modernizare a așezării.

O accentuată modernizare se remarcă la Gura Văii și Schela Cladovei, localități componente ale municipiului Drobeta-Turnu Severin. Schela Cladovei a concentrat și populația din Vîrciorova, într-un cartier nou, cu aspect urban. Tot aici s-au așezat unii dintre locuitorii turci din Ada-Kaleh, după ce insula a fost acoperită de apele lacului de acumulare. În insulă a existat o așezare de tipul celor din sudul Dunării: un sat adunat cu străzi înguste, case scunde și cu moscheea predominând întreaga insulă. O mică așezare cu funcții de sat-tîrg, în care prăvăliile-bazare și cafenelele erau înșiruite de o parte și de alta a uliței principale. În ciuda caracterului absolut rural al așezării, într-un mediu înăpoi, în insulă era prezentă o variată activitate administrativă, economică, turistică (vamă, post de grăniceri; fabrică de țigări, fabrică de confecții; o școală de meserii pentru țesutul covoarelor și croitorie; numeroși barcagii). Prin integrarea turcilor în Schela Cladovei, aspectele orientale au dispărut datorită sistematizării orașului și a construcțiilor. În exterior nu mai apar diferențe între populația românească și cea turcească. Se păstrează desigur unele aspecte tradiționale ale interiorului locuințelor, ale modului de viață, obiceiurilor.

*

* *

În materialul de față am încercat să privim evolutiv localitățile din zona cercetată; sintem obligați să considerăm că așezările actuale — prin gruparea și forma lor — reprezintă o etapă în decursul istoriei.

Reținem că stadiul de sat adunat, cu sălașe este un rezultat al evoluției economice și sociale. Considerăm că populațiile care se găseau pe aceeași treaptă de evoluție economico-socială au ajuns la așezări cu structură și morfologie oarecum asemănătoare. Micile diferențe provenite de la populațiile cu etnii diferite sînt doar diferențe de detaliu. Cînd aceste deosebiri apar, factorii care le-au creat sînt de natură locală:

materialul de construcție, unele practici meșteșugărești diferite, anumite tradiții etc.

În zona studiată putem constata asemănări între așezările populației românești și ale celei sirbești, dar în aceleași condiții naturale satele cu populație cehă se deosebesc.

Sîrbii care au venit în secolul al XVIII-lea, în epoca feudalismului târziu, cînd populația din defileu dispunea de condiții înapoiate, ca și românii, au făcut aceleași eforturi de adaptare la condițiile de slabă fertilitate a solului, au dezvoltat creșterea animalelor pentru muncă și pentru vinzare, au trecut la activitățile forestiere și miniere pe măsură ce ele se dezvoltau în zona cercetată, cu diferențele locale semnalate mai sus, pe sectoare. Ca urmare, satul adunat, cu sălașe îl găsim atît la populația românească, cît și la cea sirbească, în proporții diferite și în funcție de activitățile economice locale.

În schimb, satele cu populație cehă nu se caracterizează prin utilizarea sălașelor. În cazuri izolate, și numai pentru o scurtă perioadă, unele gospodării (la Bigăr și Ogradena Nouă) au construit sălașe, dar locuința de la sălaș a fost numai temporar folosită, iar practica a fost cu ușurință părăsită. Și aici trebuie să ținem seama că cehii au fost colonizați în secolul al XIX-lea, cînd accentul se punea pe exploatarea forestiere și miniere. În acest scop, cehii au fost aduși ca unitate organizată, iar în stabilirea așezărilor au acționat alți factori:

- obișnuința cu un anumit fel de viață, de agricultură, anumite tradiții ale populației cehi;

- condițiile contractuale ce le-au fost impuse o dată cu deplasarea lor în aceste părți (loturi egale în vatra satului și suprafețe limitate pentru alte folosințe, încadrarea lor ca lucrători la tăierea pădurilor și apoi atragerea spre exploatarea miniere);

- condițiile naturale concrete la fața locului.

Ca urmare, aici, activitatea agricolă s-a desfășurat ca o anexă a gospodăriilor de mineri, tinzînd spre intensificare (creșterea vitelor de muncă, a vacilor cu lapte, cultura cartofului și a plantelor furajere, un păstorit redus la minim sau chiar inexistența acestuia). Un indicator general al acestor stări este ponderea mai mare a terenurilor arabile în totalul agricol, într-un relief montan, pietros, cu o slabă fertilitate a solului.

În satul ceh, așa cum l-am găsit în perioada cercetării de teren, cu vatra bine conturată, cu casele aliniate la drum, se oglindesc influențele factorilor enunțați mai sus. Acest aspect de așezare compactă, cu ulițe trasate pe linia mai multor oulmi ce converg spre centrul satului, surprindem la Bigăr și Ravensca. În aceeași zonă de munte, în imediată apropiere, surprindem satul cu casele risipite ale Sichevitei. Factorul geografic este nesemnificativ, cel etnic este aparent și acționează mai mult în detaliile etnografice ale gospodăriei, ale obiceiurilor. Cele două tipuri de sate ilustrează puternica acțiune a factorului economic și a condițiilor istorice în care a evoluat fiecare.

Acțiunea acestor factori asupra morfologiei așezărilor se constată și în ceea ce privește mobilitatea teritorială a unor vetre de sate, ca fenomene ale evoluției economice și sociale. Într-o măsură oarecare, adunarea satelor în centre mai ușor accesibile și coborîrea lor treptată, în etape, din vetrele ascunse în munți, a fost influențată și de administrația austriacă din secolul al XVIII-lea, care cerea unități compacte și apropiate pentru a înlesni inventarierea, urmărirea fiscală. Dar apropierea așezărilor de valea Dunării corespunde în mod sigur cu noua dezvoltare economică ce se deschide în secolul al XIX-lea, când Dunărea a început să devină o arteră de importanță europeană. Populația a fost atrasă spre exploatare minieră, spre unități industriale și de transport, fenomene ce au dus, printre altele, la defrișarea masivelor forestiere limitrofe defileului Dunării.

Aceste fenomene caracteristice ale epocii au avut mari consecințe pentru stabilirea așezărilor în zona de la vest de Cerna. Acum a avut loc coborîrea vechilor vetre de sate de la munte și apropierea lor de valea Dunării. Sînt elocvente deplasările unor sate mari, cu vechi mențiuni istorice.

Ieșelnița se găsea la 4 km spre nord, în pădure, în amonte de vărsarea Criviței în Ieșelnița, de unde s-a mutat pe locul de azi. Un document al *Confiniului militar* al vechilor grăniceri bănățeni³⁹ menționează în 1747 existența ambelor sate (Crivița și Ieșelnița), ceea ce ne indică o perioadă lungă în care a avut loc procesul de coborîre — și probabil de pendulare — a vetrei satului. De altfel, spre vechea vatră converg toate potecile din munți, indicînd legături vechi cu valea Almăjului, cu vechea vatră a Ogradenei, cu biserica din valea Mraconiei, cu mănăstirea Vodița⁴⁰.

Ogradena Veche (românească) își avea vatra mai spre nord cu 4 km, situată pe Lazuri, o coamă de deal formată din trei poieni, dintre care una se numește „La Arie“. Toponimia amintește tehnica arhaică a treieratului în loc deschis.

Berzasca și-a avut vechea vatră în amonte, la peste 20 km pe Valea Mare (Berzasca), la Dragoselea și la Debelilug; de aici a coborît la „Se-liște“ în apropierea actualei vetre. Pe urmele vechilor vetre au rămas sălașele încă bine reprezentate, care erau numeroase în trecut. Cartarea sălașelor, făcută de D. Chiriac⁴¹, grupează pe bazinele locurile unde se găsesc astăzi aceste anexe ale gospodăriilor din sat, care coincid cu vechile vetre, menționate de locuitorii. Drumurile pentru vite treceau de la sălașele Berzascii la cele ale Băniei Almăjului, ajungînd la tîrgul de vite din Bozovici. Este semnificativă plasarea potențialului economic al sălașelor la adăpostul pădurii și al zonei montane, reprezentînd nuclee

³⁹ Anton Marchescu, *Grănicerii bănățeni și comunitatea de avere. (Contribuții istorice și juridice)*. Caransebeș, 1941, p. 59.

⁴⁰ N. Corneanu, *loc. cit.*

⁴¹ *Atlasul*, p. 30, 143.

permanente de populație autohtonă, de-a lungul secolelor de războaie și exploatare feudală⁴².

Sichevița a coborât treptat din masivul Almăjului. Sus, pe un platou numit „Cracu Lat“, a fost „satul bătrîn“. Toponimia vine să confirme această așezare stabilă. În imediata apropiere, pe culme, un loc este numit „La Strajă“; la o oarecare depărtare este „Cracu cu morminți“. Culmile netede de aici constituiau drumuri vechi de legătură între populația autohtonă de la nordul și sudul Dunării. Tradiția localizează și a doua vatră a satului Sichevița, la confluența riului Ravensca cu Granviensca, a treia vatră fiind cea actuală, în apropiere de cursul Dunării. Tendința de coborîre spre șoseaua de-a lungul Dunării — ca arteră polarizatoare a unei intense vieți economice — poate fi remarcată la majoritatea așezărilor apropiate de acest fluviu.

Mobilitatea teritorială a unor vechi vetre de sate din Munții Almăjului, cu aspectele semnalate la Ieșelnița, Ogradena, Berzasca și Sichevița se poate observa și la așezările din Podișul Mehedinți. Astfel, *Virciorova*, situată la Dunăre, între riurile Bahna și Vodița, intră în vizorul înregistrărilor documentare tirziu, abia în secolul al XVIII-lea⁴³. Satele Vodița Mare (denumire dispărută), Bahna și Ilovița apar în secolul al XIV-lea ca donații ale voievodului Vladislav, mănăstirilor Vodița și Tismana⁴⁴; satele Bahna (sau Bahnele), Ilovița, Vodița apar și în materialele administrației austriece din anul 1737⁴⁵. În schimb, în documentele vechi, cunoscute pînă în prezent, nu apare menționată așezarea

⁴² Șt. Pascu arată că în Banatul ajuns sub stăpînirea turcilor, creșterea vitelor a devenit o ocupație de seamă a locuitorilor, deoarece animalele puteau fi mai ușor ferite, în păduri și munți. (*Din istoria Transilvaniei*, vol. I, ed. II, 1961, p. 193).

⁴³ N. Docan reproduce harta austriacă a văii Dunării, dintre Orșova și Turnu Severin, întocmită de Lauterer în 1779, în cursul unei călătorii cu vaporul. În această hartă apare Virciorova, iar în descrierile sale, Lauterer menționează: „satul Betscharovo situat pe malul îngust dintre Dunăre și munții înalți“ (N. Docan, *Exploatațiuni austriace pe Dunăre la sfîrșitul veacului al XVIII-lea*. Extras din *Analele Academiei Române*. București, 1914, p. 619—620).

⁴⁴ Al. Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana*. București, 1909, p. 48, 92, 98. Sînt interesante mențiunile cu privire la *Vodița Mare*: sat la Dunăre, lîngă Bahna, „cu nuci și livezi“, iar cu privire la Bahna „sat cu siliște“, „cu nuci și livezi“ pe Vodița Mare (P. P. Panaiteșcu și Damaschin Mioc, în *DRH. B. Țara Românească*, vol. I. (1247—1500), București, 1966, p. 531, 547, 585). Notăm că denumirea așezării „Vodița Mare“ a dispărut în decursul timpului, făcînd loc altor trei denumiri de sate: Vodița, Ilovița și Bahna. Vodița ca așezare, de asemenea, dispare, denumirea păstrîndu-se doar pentru pîrîul Vodița. În ceea ce privește valea Vodiței Mari, cunoscută astăzi sub denumirea de valea Bahnei, menționăm că locuitorii din bazinul superior al acestui rîu, la nord de Podeni, o numesc Vodița. Considerăm că fenomenul de evoluție toponimică, ca cel de mai sus, este caracteristic pentru așezările cu case risipite în mici grupuri plasate pe teritorii întinse, așa cum se mențin și astăzi în Podișul Mehedinți (vezi și nota 50).

⁴⁵ C. Giurescu, *Material pentru istoria Olteniei sub austrieci*, vol. III, 1733—1739. București, 1944, p. 87.

Vîrciorova⁴⁶. Dacă Vîrciorova ar fi fost o așezare încheată în secolele al XIV—XVI-lea, cu siguranță că ar fi fost consemnată documentar, ținînd seama de frecvența documentelor din zona posesiunilor mănăstirilor Vodița și Tismana.

Putem considera că a existat aici o populație așezată în sate mici („sate-crînguri“) în cadrul moșiilor, neconsemnate ca unități independente datorită dimensiunilor reduse și încadrării lor într-o unitate mai mare (exemplu: Vodița Mare, Bahnele). Nevoile economice, evenimentele politice ne duc la concluzia că această populație așezată în unități mici, fără spații prea mari, se retrăgea în fața evenimentelor istorice, a crizelor, spre obîrșie, în munte. Atunci cînd evenimentele erau favorabile, bune pentru activitatea economică, populația cobora spre Dunăre. Este de presupus că era o circulație de-a lungul Bahnei, chiar și atunci cînd valea Dunării era slab populată datorită războaielor, sau cînd intensitatea circulației pe Dunăre scădea în anumite perioade. Cînd navigația pe Dunăre a căpătat importanță, iar granița s-a apropiat de Bahna, Vîrciorova a apărut ca punct de frontieră; așezarea a devenit unitate independentă. La sfîrșitul secolului al XIX-lea este declarată comună (1875) împreună cu cele două sate cu rezonanță istorică: Bahna și Ilovița, care din punct de vedere administrativ își pierd importanța și nu mai apar menționate distinct⁴⁷. În 1879, Vîrciorova a devenit nod de cale ferată important pe linia internațională București—Budapesta. Trebuie să presupunem că la coborîrea de pe dealurile Bahnei și dezvoltarea așezării pe malul îngust al Dunării, au contribuit o serie de factori, ca: poziția geografică în marginea cataractelor de la Porțile de Fier și deci necesitatea unui punct de pază și control al navigației, de asemenea, condițiile economice legate de începerea exploatărilor miniere (cărboni) din regiunea Bahnei și chiar construirea unei linii ferate industriale de la Bahna la Vîrciorova, care a fost închisă înainte de 1918⁴⁸.

⁴⁶ Atragem atenția asupra confuziei pe care au făcut-o unii autori între Vîrciorova de pe valea Dunării și cea din Banat (jud. Caraș-Severin) com. Bolvașnița — conform Legii nr. 2/1968, publicată în Buletinul oficial din 20 decembrie 1968). Această împărțire administrativă era în vigoare și la data recensămîntului populației din 1930 (cea dintîi găsindu-se în județul Mehedinți, sat în plasa Ocolu, iar cea de-a doua în județul Severin, sat în plasa Caransebeș). C. Diaconovich, *Enciclopedia română*, Tomul III, Sibiu, 1904, p. 1206, le prezintă pe amîndouă („Vercerova“ din comitatul Caraș-Severin în Banat și Vîrciorova în România, jud. Mehedinți), semnalînd apariția omonimă prin fererii în note. Menționăm că Vîrciorova din Banat este consemnată documentar începînd din anul 1433 („Worchorowa“), menținîndu-se în toate documentele pînă în sec. al XIX-lea (C. Suci, *op. cit.*; P. Dragalina, *Din istoria Banatului Severin*. Caransebeș, partea I, 1899, p. 131), în timp ce Vîrciorova de pe valea Dunării apare mai tîrziu în documente (sec. al XVIII-lea).

⁴⁷ Conform împărțirii administrative din anul 1875 s-a format comuna „Vîrciorova“ din plasa Ocolu, jud. Mehedinți, cu satele: Bahna, Gura Văii, Ilovița și Moisești. La recensămîntul populației din 1890, această comună avea 1490 de locuitori. (DGAS, dosar nr. 1305 din anul 1875 și nr. 1574 din anul 1890).

⁴⁸ Gheron Netta, *Cercetări economice asupra regiunii Orșova-Severin*. București, 1923, p. 46.

trebuie să menționăm și creșterea în intensitate a comerțului și a transportului pe Dunăre și deci condiții favorabile oferite de marile artere de circulație fluvială, rutieră și feroviară. Alături de acești factori, a căror acțiune se resimte în genere asupra dezvoltării așezărilor de la Dunăre, trebuie să considerăm că au existat și unele interese de stat, de a avea o așezare încheată în extremitatea vestică a Țării Românești (comună cu funcții administrative centrale, vamă etc.).

Fără a exagera rolul Dunării în explicarea evenimentelor istorice din zona Porților de Fier, împărtășim însă părerea exprimată de prof. N. Djamo, că problemele legate de populație și perenitatea acesteia, de așezări și amplasarea lor, nu vor putea fi înțelese dacă nu avem în vedere funcțiile de pompă aspirator-respingătoare pe care le-a îndeplinit Dunărea potrivit condițiilor economice, sociale, politice în diferitele epoci istorice⁴⁹.

Ne bazăm considerațiile de mai sus pe realitățile observate prin cercetarea etnologică a așezărilor și gospodăriilor. Satele de pe valea Bahnei au menținut pînă în contemporaneitate tipul de așezare în grupuri mici, cu denumiri distincte, aparținînd unei unități teritoriale mari⁵⁰. Structura acestui tip de sat cu conace — ca anexe ale gospodăriei din sat — constituind nuclee de populație ce devin cu timpul unități independente și mobilitatea unor vetre de sate în funcție de evenimentele istorice, de evoluția economică și socială, sînt elemente importante pentru înțelegerea permanenței populației și așezărilor, a rezistenței lor în secolele cînd nu intrau în documente istorice sau cînd apar ulterior sub altă denumire.

În anii construcției societății socialiste multilateral dezvoltată din R. S. România, și în zona Porților de Fier are loc un evident proces

⁴⁹ Reținem această părere pe care o susține prof. N. Djamo, într-o discuție referitoare la importanța Dunării, la forța ei de atracție și respingere, cu influențe mari în decursul timpului, pentru țara noastră în general și în mod deosebit pentru zona Porților de Fier.

⁵⁰ Așa se prezintă și astăzi satele Ilovița, Bahna și Moisești, care au format o singură comună cu Vîrciorova, începînd din 1875 (vezi nota 47). Unitatea teritorială reiese și din toponimie. Pe „Cîmpul Țarovățului” (Țarovăț — denumire dispărută a unei așezări) se găsesc astăzi „conacele” Iloviței. Pe „Dubovna” aveau terenuri agricole aproape toate gospodăriile din Vîrciorova; tot acolo sînt acum „conacele” satului Bahna. După concentrarea Vîrciorovei și integrarea ei în Schela Cladovei, din componența municipiului Drobeta Turnu-Severin, majoritatea terenurilor agricole au reintrat în folosința Bahnei, revenind la matcă. Iată componența pe grupuri mici de case, cu denumire distinctă, a satelor Ilovița, Bahna, Moisești care formează astăzi comuna Ilovița (pe baza datelor Consiliului Popular al comunei; gruparea se menține în toate lucrările de evidență și administrație). În Ilovița se cunosc cinci denumiri de grupuri de case: Balabanеști, Prejnени, Căinicieni, Delurințeni, Pătășeni, în afară de „Centru”, care deține 50% din totalul gospodăriilor (în trecut se numea „Plău (locul) Nedeei”). Satul Bahna are alte cinci grupuri: Foiенfir (la 3 km depărtare de „Centru”), Bechet (la 5 km), Ciobeni, Meteleocheni, Mocheni. Și aici „Centru” cuprinde 50% din numărul total al gospodăriilor. Satul Moisești cuprinde trei grupuri: Georgești, Bolbotinești și Tomești. În continuare, satele Cireșu, Podeni, Izverna prezintă același specific.

de ridicare economică, socială, culturală. În ceea ce privește aşezările, acest proces se reflectă prin tendinţa spre urbanizare. La Conferinţa Naţională a P.C.R., din 6 decembrie 1967, tovarăşul Nicolae Ceauşescu arăta că „în viaţa satelor noastre vor pătrunde mai rapid elementele de civilizaţie modernă, se va accelera procesul de apropiere treptată a vieţii satului de aceea a oraşelor — una din condiţiile principale ale construirii societăţii comuniste”⁵¹.

LUCIA APOLZAN

ANEXA NR. 1

Vechimea unor aşezări din zona Porţilor de Fier

Arh. = Atestări arheologice

Doc. = Primele atestări documentare

Drobeta Turnu Severin	Arh.	— neolitic, epoca bronzului, epoca fierului — epoca lui Burebista — Decebal, secolul I î.e.n. — î.e.n. — 106 e.n. — epoca romană şi romano-bizantină, secolele II—VI, castru, port — epoca feudală secolul XIII, cetate
	Doc.	— secolul X* — 1370 mitropolia Severinului — 1420 — 1430 cetatea Severin
Orşova	Arh.	— epoca lui Burebista-Decebal secolul I î.e.n. — 106 e.n. — epoca romană şi romano-bizantină, secolele II—VI castru, port — prefederalism, secolele VIII—X — epoca feudală secolele X—XVIII
	Doc.	— secolul X* — 1368 — 1430 cetatea Orşova
Jupalnic	Arh.	— epoca bronzului — epoca romană secolele II—III
	Doc.	— 1717
Ieşelniţa	Arh.	— epoca fierului — epoca romană secolele II—III — prefederalism secolele VIII—X
	Doc.	— 1484

⁵¹ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvârşirii construcţiei socialiste*, vol. 2, Bucureşti, 1968. Raportul cu privire la măsurile de perfecţionare a conducerii şi planificării economiei naţionale şi la îmbunătăţirea organizării administrativ-teritoriale a României, prezentat la Conferinţa Naţională a P.C.R. din 6 decembrie 1967, p. 584.

Ogradena	Arh. Doc.	<ul style="list-style-type: none"> – epoca fierului – epoca romană secolele II–III – feudalism dezvoltat secolele XIII–XV (mănăstirea Mraconia secolul XIV) – 1598
Dubova	Arh. Doc.	<ul style="list-style-type: none"> – paleolitic, neolitic, epoca bronzului, epoca fierului – epoca romană și romano-bizantină secolele II–VI – epoca feudală secolele X–XVIII (cetatea Peth secolele XIII–XVII și biserică) – 1690
Tisovița	Arh. Doc.	<ul style="list-style-type: none"> – neolitic – epoca romană secolele II–III, exploatări miniere – 1484
Șvinița	Arh. Doc.	<ul style="list-style-type: none"> – neolitic, epoca fierului – epoca romană secolele II–III – prefeudalism secolele VIII–X – epoca feudală secolele X–XVIII – secolele XIII–XVII, cetatea Tri Kule – 1443
Drencova	Arh. Doc.	<ul style="list-style-type: none"> – feudalism dezvoltat secolele XIII–XV, cetate – 1430 cetatea Drencova – 1451
Berzasca	Doc.	– 1692
Ljubcova	Arh. Doc.	<ul style="list-style-type: none"> – neolitic, epoca bronzului – epoca romană secolele II–III – 1689
Gornea	Arh. Doc.	<ul style="list-style-type: none"> – paleolitic, neolitic, epoca bronzului, epoca fierului – epoca romană și romano-bizantină secolele II–VI, castru – feudalism timpuriu secolele X–XIII – 1743
Sichevița	Arh. Doc.	<ul style="list-style-type: none"> – neolitic, epoca bronzului, epoca fierului – feudalism timpuriu secolele X–XIII – 1430 cetatea Liborajdea – 1690
Pescari	Arh. Doc.	<ul style="list-style-type: none"> – neolitic, epoca bronzului, epoca fierului – epoca romană secolele II–III – prefeudalism secolele VIII–X – feudalism dezvoltat secolele XIII–XV – 1430 cetatea Sf. Ladislau – 1850
Moldova Veche	Arh. Doc.	<ul style="list-style-type: none"> – neolitic, epoca bronzului, epoca fierului – epoca romană și romano-bizantină secolele II–VI, castru, port – prefeudalism secolele VIII–X – feudalism târziu secolele XVI–XVIII – 1588

Moldova Nouă	Arh.	— neolitic
	Doc.	— epoca romană secolele II—III, exploatări miniere — 1717
Pojejena	Arh.	— neolitic — epoca romană și romano-bizantină secolele II—VI, castru port — feudalism timpuriu secolele X—XIII
	Doc.	— secolele XIII—XVII, cetate — 1690

ANEXA NR. 2

**Localitățile din zona Porților de Fier cu naționalitatea locuitorilor
la recensământul din 1930**

Sectorul Satul	Numărul total al locuitorilor	Români	Sârbi	Cehi	Germani	Maghiari	Alții
Zona Porților de Fier în procente	43792 100,0	26281 60,0	7898 18,0	4502 10,4	2128 4,9	1035 2,3	1948 4,4
a) în amonte de cataracte în procente	14231 100,0	7471 52,5	5130 36,1	1181 8,3	244 1,7	70 0,5	135 0,9
1. Divici	650	78	572	—	—	—	—
2. Belobreșca	1071	56	997	7	4	—	7
3. Șușca	665	649	14	—	2	—	—
4. Radimna	832	76	701	1	1	—	53
5. Pojejena de Sus	650	197	434	12	—	6	1
6. Pojejena de Jos	926	915	8	—	—	2	1
7. Măcești	764	43	721	—	—	—	—
8. Moldova Veche	2113	363	1645	31	33	36	5
9. Moldova Nouă	3982	3632	38	40	198	26	48
10. Moldovița	462	459	—	—	3	—	—
11. Padina Matei	997	997	—	—	—	—	—
12. Gîrnici	1119	6	—	1090	3	—	20
b) Pe parcursul cataractelor în procente	25211 100,0	14541 57,8	2760 10,9	3321 13,2	1878 7,4	964 3,8	1747 6,9
13. Pescari	1039	1035	1	1	—	1	1
14. Sf. Elena	943	8	—	935	—	—	—

Sectorul Satul	Numărul total al locuitorilor	Români	Sîrbi	Cehi	Germani	Maghiari	Alții
15. Sichevița	2792	2765	6	7	5	2	7
16. Gornea	983	953	16	3	1	1	9
17. Liubcova	1642	368	1156	91	16	7	4
18. Ravensca	388	2	—	386	—	—	—
19. Berzasca	1939	1561	28	170	114	30	36
20. Drencova	*						
21. Cozla	*						
22. Bigăr	503	13	—	483	7	—	—
23. Șvinița	1477	59	1381	3	12	2	20
24. Tisovița	318	287	12	—	—	1	18
25. Eibenthal	590	—	—	582	—	—	8
26. Baia Nouă	642	200	22	326	47	10	37
27. Plavișevița	534	475	10	4	4	8	33
28. Dubova	508	499	—	—	—	—	9
29. Ogradena							
Veche	771	745	2	—	—	2	22
30. Ogradena							
Nouă	250	90	2	149	5	4	—
31. Ieșelnița	1278	1193	1	2	—	10	72
32. Orșova	5350	2043	118	164	1516	835	674
33. Jupălnic	1673	1204	3	7	106	10	343
34. Tufări	1136	1020	1	8	40	35	32
35. Coramnic	**						
36. Ada-Kaleh	435	21	1	—	5	6	422*
c) În aval de cataracte	4350	4269	8	—	6	1	66
în procente	100,0	98,15	0,2	—	0,1	0,05	1,5
37. Vîrciorova	570	565	—	—	2	—	3
38. Ilovița	799	781	1	—	—	—	17
39. Bahna	549	545	—	—	—	—	4
40. Moisești	393	386	—	—	—	—	7
41. Gura Văii	655	646	2	—	4	1	2
42. Schela							
Cladovei	1006	970	3	—	—	—	33
43. Dudașu							
Schelei	378	376	2	—	—	—	—

* Inclus la Berzasca.

** Inclus la Tufări.

* Din care: 418 turci.

GROUPEMENT D'HABITATS EN FONCTION DE L'ÉVOLUTION ÉCONOMIQUE ET SOCIALE

La zone des Portes de Fer
(entre Baziaș et Drobeta — Turnu Severin)

(Résumé)

L'auteur considère qu'une recherche ethnologique doit avoir comme prémisse, en dehors, des facteurs matériels et spirituels ayant caractère local, l'évolution historique (économique, sociale, culturelle) de la totalité de la zone étudiée. La recherche des habitats de la zone des Portes de Fer — résultat des études sur place entre les années 1967—1971 — a tenu compte de ces prémisses.

Le développement économique de la zone des Portes de Fer, ayant de grandes difficultés de navigation, impose le groupement des habitats en trois secteurs: *en amont des cataractes, en aval des cataractes et sur le parcours des cataractes*, dans lesquelles ont actionné autant des facteurs généraux, que ceux spécifiques locaux. Dans ces secteurs, l'auteur localise trois types de villages: *le village aux maisons dispersées, le village concentré avec „sălașe”** et *le village concentré sans „sălașe”*, village qu'il considère comme appartenant aux divers niveaux de développement économique, social et culturel de la population. Les deux premiers maintiennent les traits caractéristiques à la forme archaïque de peuplement des zones montagneuses moins évoluées. Tenant compte que les phénomènes se trouvent en pleine évolution, dans un avenir assez-proche beaucoup d'aspects spécifiques ne pourront plus être saisis et analysés; c'est pour cette raison que l'étude a accordé une attention spéciale aux formes archaïques. La connaissance de ceux-ci a pour but de compléter la documentation du développement historique du peuple roumain dans l'espace carpatho-danubien. Sont relevées quelques différenciations ethniques comme résultat de l'action du facteur économique et des conditions historiques dans lesquelles ont évolué les habitats de la population autochtone roumaine et les habitats de la population serbe et tchèque.

---

* Habitat dispersé au dehors du village; habité temporairement ou même en permanence, comme annexe de l'habitat principal placé au village.